

Intusschen zijn de steeds maar stoeiende a d j a k en het zwijn ons zeer dicht genaderd en daarbij bedenkelijk onder onzen wind gekomen. Het resultaat laat niet lang op zich wachten; op een gegeven oogenblik zijn ze beiden ongemerkt, geruischloos verdwenen.

De nacht valt nu snel; een paar geitenmelkers (t j a b a k) vliegt reeds rond en laat hun eigenaardig kort en zacht metaalgeluid hooren. Ook wij verlaten nu onze observatieposten en juist willen we onze electrische lampen ontsteken, als plotseling bij een watergat eenige groote dieren wegstormen. De laatste lichtstralen maken het ons nog juist mogelijk vijf b a n t e n g s te onderscheiden, die achter elkaar wegsnellen, een koe, een stier, twee koeien en weer een stier. Op korten afstand houden zij halt, maken front en staren ons trillend van opwinding verwonderd aan. In de duisternis kunnen we alleen nog het mooie roodbruin der koeien en de helwitte achterdijen en beenen der stieren onderscheiden. Maar dan is het genoeg geweest . . . onder een helsch gekraak van doode takken en het snerpend breken van doode bamboe's verdwijnt de troep in razende vaart in het nu geheel donkere bosch.

Bij het licht onzer lampen keeren we langzaam langs het nauwe, slingerende boschpaadje terug. De pauwen roepen nog; hun geluiden snijden als angstkreten door den nacht. Paddenstoeltjes phosphoresceeren op oude vermolmden boomstronken.

In de verte zingt de zee, haar eentonig, eeuwigdurend lied.

Garoet, Aug. 1930.

F. J. APPELMAN.

KORTE MEDEDEELINGEN

Nog iets over den tjabak (*Caprimulgus macrurus* Horsf.). — Het interessante artikel van den heer Fr. A. Th. H. VERBEEK over den in hoofde dezes genoemden geitenmelker (De Trop. Natuur XIX, 1930, blz. 107—116) had mijne bijzondere belangstelling, omdat ik zelf sedert geruimen tijd bezig ben met het waarnemen van deze vogels en van bijeneters, die veelvuldig voorkomen op de onderneming Pematang Toetjoeh, eigendom van de heeren DE NEVE.

Hetgeen de heer VERBEEK over den t j a b a k schrijft, dekt mijne waarnemingen volkomen. Twee malen werden op deze onderneming eieren gevonden, die in een rubbertuin op den grond waren gelegd, zonder het minste spoor van nestvorming.

Het zoeken naar eieren in den broedtijd geschiedt het gemakkelijkst 's avonds met een sterke electrische looplamp. De rood fonkelende oogen van deze nachtzwaluw zijn al van verre duidelijk zichtbaar. Zit moeder tjabak op haar legsel, dan denkt ze niet aan opvliegen. Angstig het kopje achterwaarts gebogen blijft ze in het verblindende licht staren en laat zich zonder moeite grijpen. T j a b a k s, die op den grond uitrusten — en dat zijn de meesten —, kon ik nooit dichter dan tot ongeveer 1 m benaderen.

De opgegeven broeddatums voor Java stemmen niet overeen met die voor dit ressort. Trouwens ook van vele andere vogels verschillen de broedtijden met die voor Java opgegeven (Zie SODY: Broedtijden der Vogels in West- en Oost-Java, Tectona 1930, afl. 3, blz. 183 — 198). Ik meen uit de reeds verzamelde en genoteerde legfels (bijna 300) wel de conclusie te mogen trekken, dat het gemeenschappelijk broedseizoen hier eenige maanden eerder dan op Java het maximum bereikt.

Werden de 7 door den heer VERBEEK genoteerde legfels allen gevonden in de periode September — Januari, op Pematang Toetjoeh werden de legfels in Maart en April verkregen. Einde Mei werd de plaats, waar de vogels zich gewoonlijk ophouden, gedurende twee achtereenvolgende nachten zeer intensief door mij onderzocht, maar er werden geen broedende geitenmelkers meer gevonden. Ook het aantal van deze vogels was belangrijk minder dan in vorige maanden. Het in Maart gevonden legfel (2 eieren) bleek bebroed te wezen en kon niet meer worden uitgeblazen. Afmetingen hiervan werden niet genoteerd. De 2 in April gevonden eieren meten 31.3×22.2 en 30.3×22.1 mm.

Ook de door Prof. Dr L. P. LE COSQUINO DE BUSSY in de jaren 1912 — 1915 op de Oostkust van Sumatra verzamelde legfels van *Caprimulgus macrurus* HORSF. werden in de maanden Maart en April

gevonden (Zie „Vogels van de Oostkust van Sumatra” door Dr L. F. DE BEAUFORT en Dr L. P. DE BUSSY. Overgedrukt uit de bijdragen tot de Dierkunde, uitgegeven door het Koninklijk Zoölogisch Genootschap „Natura Artis Magistra” te Amsterdam, Afl. XX).

Pontianak, Juli 1930.

L. COOMANS DE RUITER.

De verdedigingsreactie van de groene boomslang (*Dryophis prasinus*). — De meeste

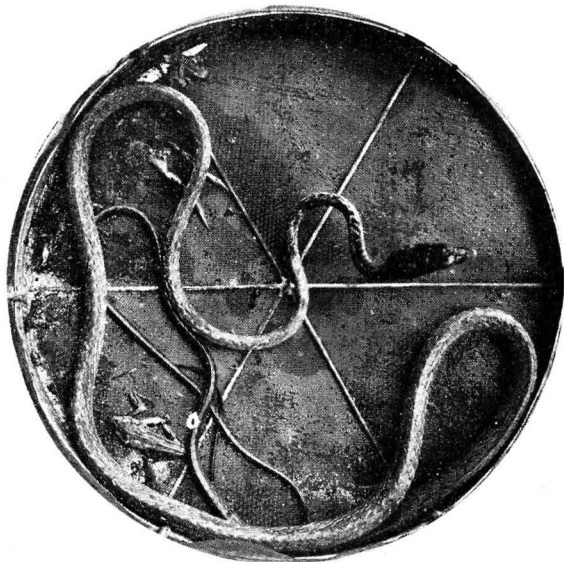

Fig. 1. *Dryophis prasinus*, in rusthouding.

lezers zullen dit mooie, heldergroene, slanke diertje met zijn spitsen kop wel kennen; zijn vorm doet een groote vlugheid en behendigheid vermoeden, maar overigens ziet hij er nogal onschuldig uit. Deze indruk verandert plotseling geheel, als het dier de z.g. verdedigingshouding aanneemt. De zeer dunne hals en het voorste gedeelte van het lichaam worden sterk opgeblazen, zoodat de hals van nog geen cm hoogte $\pm 2\frac{1}{2}$ cm hoog wordt, terwijl de breedte niet toeneemt. De hals kronkelt zich in een dubbele S-bocht en het dier is klaar om toe te schieten; de indruk van de slang is nu bijna onherkenbaar veranderd. De hals en het voorlijf krijgen hierbij nl. ook een andere kleur, doordat de groene schubben ver uiteen wijken, en de dunne huid daartusschen zichtbaar wordt; deze huid is glanzend zilverwit of licht zilvergrijs met zwarte strepen en vlekken. Op bijgaande photo's is de verandering duidelijk te zien.

Waardoor wordt nu deze verdedigingsreactie opgewekt? In het algemeen kan zij veroorzaakt worden door alles wat de slang verontrust of schrik aanjaagt, zonder dat de reactie steeds behoeft op te treden; dit is afhankelijk van het

individu en van allerlei omstandigheden.

Eens kwamen wij terug van een excursie in de mangrove bij Belawan Deli (het was een excursie van de Natuurhistorische Vereeniging), toen wij achterop de auto van een der deelnemers eenige boomtakken vastgebonden vonden met een klein exemplaar van *Dryophis prasinus* er langs gekronkeld; de chauffeur van de auto had den tak met slang en al afgesneden en zoo vastgebonden; bij nader inzien bleek de slang nog volkomen los te zijn; toen zij aanstalten begon te maken om weg te kruipen, maar nog geen haast scheen te hebben, strikten eenigen van ons eenvoudig met touwtjes den hals en den staart aan een van de takken vast, zonder dat het dier zich verzette of de verdedigingshouding aannam; de kop, die eenigszins was opgericht, veranderde zelfs niet van houding, toen het eerste touwtje eronder doorgehaald en dichtgetrokken werd.

Andere exemplaren waren juist erg prikkelbaar en trachtten zelfs nu en dan te bijten, terwijl zij nauw hoorbaar bliezen. Deze slang heeft alleen giftanden achterop het bovenkaaksbeen; het gif schijnt bovendien voor den mensch ongevaarlijk te zijn, alleen de kleinere dieren, die zij tot haar prooi kiest (b.v. tjitjaks), worden misschien wel verlamd door den beet, echter niet voldoende om te beletten, dat de prooi 10 à 15 min. na het inslikken nog beweegt.

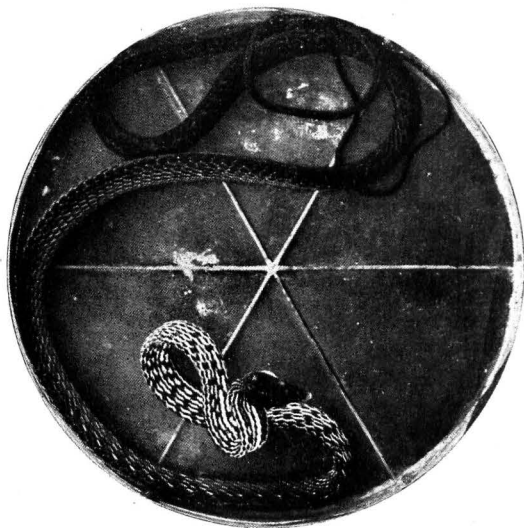

Fig. 2. *Dryophis prasinus*, in verdedigingshouding.

Wie deze slang niet mocht kennen, dien kan ik sterk aanraden, eens de mooie photo's van dit dier in KOPSTEIN, Zoologische Tropenreise, KOLFF & Co., te bewonderen.

Medan.

Dr F. J. GORTER.

Een wenk voor conchyliologen. — Onze Indische wouden zijn, oppervlakkig beschouwd, niet zeer rijk aan huisjesslakken. De sierlijkste vormen (*Amphidromus*, e.a.) leven gewoonlijk min of meer hoog in het geboomte; andere, zooals *Cyclophorus*, half ondergronds. Bijgevolg vindt men daarvan slechts betrekkelijk zelden levende exemplaren, maar daarentegen (vooral van de krachtig gebouwde vormen) dikwijls vele doode, geheel of half verweerde schelpen. Soms, op reis zijnde b.v., moet men met zulk dood materiaal wel genoegen nemen, hoewel het veelal verbleekt is en dus schijnbaar weinig waarde meer heeft. Maar evenals de palaeontoloog er menigmaal in slaagt, een fossiel beenstuk tot een instructief geheel te restaureeren, zoo is het ook mogelijk (en niet zelden nuttig) om een halfverweerde schelp wederom een minder versleten aanzien te geven. Natuurlijk kan het uitwendige conchyolinehuidje, indien al tijdens het leven aanwezig geweest, nooit meer worden teruggevormd, maar wel kunnen menigmaal de tekening en het kleurenpatroon, die in de daaronder liggende kalklagen hun zetel hebben, weer grootendeels worden opgehaald. Boven de ligplaats dier kleurstoffen zijn nl. de oppervlakkige lagen der schelp verweerd, d.w.z. de organische stoffen zijn door ontbinding verdwenen en het regenwater heeft een deel der kalk zelve eveneens meegevoerd. In deze zodoende uiterst poreus geworden en dus lucht voerende lagen treedt dan door totale lichtweerskaatsing de bleke witte kleur op, die alles wat eronder ligt overstemt. Zoolang de verweering niet al te ver voortgeschreden is moet het dus mogelijk zijn, door opheffing dier totale reflectie, de kleuren duurzaam weer meer of minder zichtbaar te maken. Inderdaad gelukt dit — en in sommige gevallen boven verwachting goed — door de schelp te *impraegneeren met zachte paraffine*. Men behoeft daartoe slechts wat paraffine van zeer laag smeltpunt, die dus spoedig dun vloeibaar wordt (oppassen voor brandgevaar!) boven een kleine vlam te smelten en de schelpen er zóó lang in onder te dompelen tot zij door en door de temperatuur der gesmolten massa hebben verkregen. Daarna met een pincet ze eruit nemen, de overtollige vloeistof er uit schudden en ze op een glasruit laten afkoelen. Met een scherpkantig houtje vervolgens het oppervlak goed afschrappen en vooral toezien dat de sutura en de navel (indien aanwezig) niet met paraffine opgevuld blijven. Met een hard nagelborsteltje ze ten slotte nog even napoetsen; er blijve nl. zoo weinig mogelijk paraffine uitwendig op de schelp zitten!

Deze eenvoudige bewerking heeft tevens het voordeel, dat de verweerde schelpen iets minder broos worden; de paraffine werkt bovendien schimmelwerend en het behandelde voorwerp krijgt er een niet-onnatuurlijken glans door. Daar staat tegenover, dat de schelp zich niet meer met inkt laat nummeren, zooals in vele collecties terecht gebruikelijk is, doch het blijft ten allen tijde uiterst gemakkelijk om zonder schade aan de schelp de paraffine door eene onderdompeling in xylol weer te verwijderen. Bij bewaring (of verzending) op een verwarmde plaats mag de temperatuur uiteraard niet stijgen tot nabij het smeltpunt der paraffine, aangezien men daardoor vetvlekken zou krijgen in papieren, waar de schelpen mee in aanraking komen.

Natuurlijk behoort in collecties het feit der paraffineering ook op de etiketten vermeld te worden.

Garoet, Augustus 1930.

W. C. VAN HEURN.

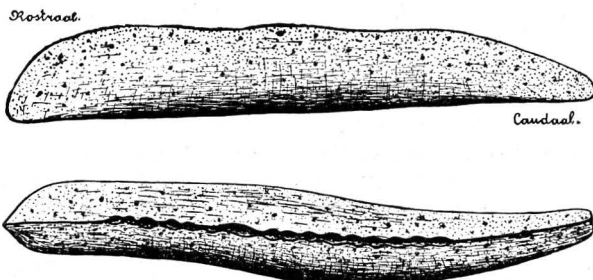
Gelijk oplichten van vuurvliegjes. — Het verschijnsel, dat in het kort is beschreven in D. T. N. van 1929, blz. 50 en van 1930, blz. 199, is tweemaal door mij waargenomen, eens zeer fraai te Manokwari (Nieuw-Guinee) en eens in het binnenland van Karakelang (Talaud-eilanden). Ik wil de desbetreffende passages uit mijn dagboeken hier weergeven:

Manokwari — Donderdag 10 Juni 1920. . . . „'s Avonds zagen wij, op de helling van de heuvels „achter de plaats, in het bosch een plek, die telkens regelmatig afwisselend licht en donker was. De „afstand was minstens 1 kilometer, waarschijnlijk groter. Er was geen maan. Wij vernamen van „inwoners van de plaats, dat dit verschijnsel veroorzaakt wordt door vuurvliegen, die in grooten getale „bijeën volgens hetzelfde rhythme een lichtorkest vormen. Zij zouden daarvoor steeds denzelfden boom „uitkiezen (?). Van een Duitschen klapperplanter van Misool hoorden we nog, dat hij op zijn eiland „hetzelfde verschijnsel had waargenomen.”

Karakelang, bivak a/d K. Tatamboewe, in oud bosch, ± 40 m boven zee — Dinsdag 4 Mei 1926. . . . „Gisterenavond zag ik in een tak van een boom aan den overkant weer het tegelijk oplichten en uitgaan „van vele vuurkevertjes tegelijk; het was een haard, waar telkens exemplaren uitvlogen en andere „binnenkwamen, om dadelijk met het gevolgde rhythme in te vallen.”

H. J. LAM.

Zeldzame naaktslakken. — Het vinden van een naaktslak van 't geslacht *Atopos* op 27 Juli II. in het oerbosch nabij de Kawah Kamodjang (Goentoer, Preanger) geeft mij aanleiding, op deze nog zeer onvolledig bekende diergroep de bijzondere aandacht van De Tropische Natuur-lezers te vestigen. In het algemeen is Insulinde, vergeleken bij Midden-Europa, zeer arm aan echte naaktslakken, en onder de weinige vormen, die het bezit, is vooral het genus *Atopos* er al buitengewoon spaarzaam vertegenwoordigd. Op Simaloer vond ik in 1913 in 7 maanden tijds slechts één exemplaar en in 1920 op Nieuw-Guinee in eenzelfde tijdsverloop niet méér dan 3 stuks, waarvan één in de maag van een

Zwarte naaktslak, *Atopos* sp., uit het oerwoud bij Kawah Kamodjang (G. Goentoer), in ruststand (ongev. $\times 2$); boven: van terzijde gezien, beneden: van boven gezien.

[Van Heurn del.

kundig onderzoek. Men late daarom geen gelegenheid voorbij gaan om deze slakken waar mogelijk te verzamelen. De meeste kans om ze te vinden heeft men op vochtige plekken in de oerwouden, b.v. onder rottende plantaardige afvalstoffen (dood hout, etc.).

Deze dieren worden (in de rusthouding gemeten) ongeveer 4 cm lang. Het Buitenzorgsche ex. was vuil lichtbruin gekleurd met zwarte stippen, terwijl het Kamodjang-ex. zwart is met een lichtgrijze middenbaan der voetsool. De rug heeft, bij de voorwerpen, vooral naar achteren een zeer duidelijke kiel, maar deze kiel maakte bij ons ex. tijdens het leven gedeeltelijk voor een reeks glinsterend zwarte plekjes plaats, wanneer de slak twee onderaan langs de flanken afhangende mantelplooien als 't ware omhoogtrok. Het dier kroop des nachts uiterst traag rond en strekte daarbij somtijds 2 korte tentakels angstvallig naar voren uit.

Omtrent de systematiek, anatomie en biologie dezer geheimzinnige en zeldzame naaktslakken valt er nog veel te onderzoeken.

Garoet, 12 November.

W. C. VAN HEURN.

Hernieuwde vondst van de Europeesche watersnip op Java. — Op 14 October 1930 mij bevindende op een sawahterrein, ongeveer 3 km (hemelsbreed) N van paal 18 op den weg van Meester Cornelis naar Bekassi, in de buurt van kampoeng Penggarotan, trof ik er, te midden van het overigens nog geheel uitgedroogde veld, twee drassige plekjes aan, begroeid met gras en wlingi (*Scirpus*), waarop eenige watersnippen lagen. Van deze schoot ik er zes, waaronder één, die mijn aandacht trok door eene eenigszins afwijkende teekening van het gevederte en die verder duidelijk kleiner van gestalte was dan de andere. Gedurende eene daarop gevolgde rust in de kampoeng onderwierp ik het stuk aan eene nadere inspectie en zag toen, dat het, v. z. v. kon worden opgemaakt zonder hulp van een determinatie-sleutel, volgens de soortkenmerken een Europeesche watersnip (*Gallinago gallinago* L.) moest zijn, doch bijzonder klein (en dit juist deed mij twifelen aan de identiteit), in aanmerking genomen, dat de evengenoemde soort normaal eer iets grooter dan kleiner is dan de hier meest voorkomende *G. stenura* BP. Thuisgekomen, legde ik het stuk op de weegschaal en vond ik, dat het verreweg de lichtste watersnip was onder de vele duizenden, die ik in den loop der jaren gewogen heb en slechts 71.5 g haalde. De andere vijf (*stenura*'s) wogen resp. 97, 98, 110, 112 en 119 g, wat i.v.m. den tijd van het jaar normaal was.

Na afspraak met Dr J. VERWEY zond ik mijn „buitenmodel” snip ZEd. ter determinatie toe en hij deelde mij in den loop van den dag mede, dat ze ontwijfelbaar een *G. gallinago* was en dat ook de afmetingen niet abnormaal waren. Hij voegde er bij, dat het een zeer zeldzaam specimen was, daar volgens het nog niet lang geleden verschenen werk van M. BARTELS Jr. en Dr E. STRESEMANN,

„Systematische Uebersicht der bisher von Java nachgewiesenen Vögel” (Treubia, Vol. XI, livraison 1) tot dusver met zekerheid slechts één exemplaar van Java bekend was, thans vele jaren geleden door wijlen Dr A. G. VORDERMAN ontdekt. De heer VERWEY had het voornemen om de door hem geprepareerde huid, na vergelijking met exemplaren uit zijn privé-collectie, aan het Zoölogisch Museum te Buitenzorg te schenken, waarmede ik natuurlijk mijne volle instemming betuigde.

J. OLIVIER.

Vertakte cocospalm. — Reeds meerdere malen werden in dit tijdschrift afbeeldingen gegeven van vertakte palmen en ook werd aan deze wel eens een artikel of een Korte Mededeeling gewijd; te vergelijken hiervoor zijn jrg. XIV, p. 110; jrg. XV, p. 72 en jrg. XVII, p. 49. Doch in den XVIden jaargang is werkelijk een stroom van mededeelingen hierover los gekomen (vgl. p. 6, 53, 54, 103, 143 en 178).

Thans kunnen wij aan deze gegevens nog een ander toevoegen, bestaande uit de reproductie van een photo, aan de Redactie afgestaan door den wandelaar M. VAN MENS, die dezen klapperboom op zijn zwerftochten over Java aantrof ten zuiden van Mendoet in de dessa Katjoeramplēm in het laaggebergte van Progo. Opvallend is de regelmatige vertakking, welke zich tot 4 maal heeft herhaald, zoodat een 5-tal secundaire stammen zijn ontstaan, die een zware kruin torsen. Daar niet is op te geven hoe ver de afstand is tusschen den cocospalm en de bamboe op den voorgrond, kan niet geschat worden op welke hoogte de eerste vertakking heeft plaats gehad. Dat in dit geval de vertakkingen niet het gevolg kunnen zijn van een beschadiging van het vegetatiepunt is zoowel door de regelmatigheid als door het aantal der vertakkingen vrijwel zeker. Voor de wijzen, waarop deze vertakkingen dan wèl kunnen zijn ontstaan, moge verwezen worden naar jaargang XVI, p. 7, van dit tijdschrift.

V. SL.

Vertakte klapper.

[Foto M. v. Mens.]

MEDEDEELINGEN VAN HET HOOFDBESTUUR

Er is een **Afdeeling Tegal** opgericht, welke officieel op 1 Januari 1931 het levenslicht zal aanschouwen. De volgende heeren hebben in het bestuur zitting genomen:

H. C. A. BOELMAN, Voorzitter.
 Dr R. G. J. P. HUISMAN, Secretaris.
 L. R. VAN OUWENALLER, Penningmeester.
 H. W. ANDERSEN, Archivaris.